

Фолькер Лілієнталь є професором Гамбурзького університету. Цю посаду спонсорує Фонд Рудольфа Аугштайна за практику якісної журналістики. За 20 років своєї роботи редактором інформаційної служби «erd medien» він сам також займався журналістикою розслідувань. У 2005 році він, зокрема, викрив аферу з прихованою рекламою у серіалі «Марієнгоф» на телеканалі ARD. Лілієнталь є співвидавцем фахового журналістського часопису «Message».

Фолькер Лілієнталь

РОЗСЛІДУВАННЯ

*Академія української преси
Центр вільної преси
2016*

Volker Lilienthal

RECHERCHIEREN

*UVK Verlagsgesellschaft Konstanz
München*

УДК 070.44:343.102](430)(081)
ББК 76.01(4Нім)я44
Л57

ISBN 978-966-2123-79-1

Фолькер Ліієнталь

Л57 Розслідування / Пер. з нім. В. Климченко. Київ:
Центр вільної преси, 2016. — 135 с.

У книзі використовуються назви професій тільки у формі чоловічого роду. Безумовно у конкретних випадках йдеться відповідно і про жіночі варіанти.

Friedrich Naumann
STIFTUNG **FÜR DIE FREIHEIT**

ISBN 978-966-2123-79-1

© UVK Verlagsgesellschaft mbH,
Konstanz und München 2014
© 2016, Центр Вільної Преси
© 2016, переклад В. Климченко

ЗМІСТ

Передмова від видавця	6
1 Для чого потрібне розслідування	9
2 Як спланувати розслідування.....	19
3 Як знаходити документи	29
4 Як працювати з інформаторами	44
5 Як користуватися своїм правом на інформацію	55
6 Як не втратити контроль при онлайн-розслідуванні	62
7 Інвестигативний пошук	77
8 Дотримання етичних і правових норм під час розслідування.....	92
9 Як перевіряти та публікувати свої розслідування	103
Повідомлення з результатами розслідування	120
Стипендії для журналістів-розслідувачів	126
Література	127
Лінки	130
Показчик.....	133

ПЕРЕДМОВА ВІД ВИДАВЦЯ

Розслідування вважаються вищим пілотажем у професійній журналістиці. Фолькер Лілієнталь є визнаним майстром цієї справи. Він щедро ділиться німецьким досвідом журналістських розслідувань. Це надзвичайно цікаво для українських реалій.

Ми добре пам'ятаємо той етап, коли значна кількість розслідувань проводилася на замовлення, причому замовлення не суспільства, а конкретних зацікавлених осіб, найчастіше, політичних чи бізнесових конкурентів. Така розслідувальна «джинса» була відверто тенденційною і дезінформувала аудиторію. Або розслідування велося на тему, в якій був кровно зацікавлений сам журналіст. На Заході це вважається абсолютно неетичним. Зараз ситуація змінюється, ми маємо значну кількість цікавих, більшою чи меншою мірою професійних проектів журналістських розслідувань. Наприклад, проект Кадри (<http://www.kadry.net.ua>), який досліджує дотримання законодавства при призначенні ключових державних службовців та викриває зловживання у цій сфері. Тим цікавіше порівняти українську та німецьку розслідувальну кухню, послухати поради колег.

Пам'ятаю, як модерував круглий стіл з журналістського розслідування країн Вишеградської трійки у 2008 році. Тоді мене вразили приклади розслідування західних колег. Хоча найбільше вразив той факт, що їх розслідування мають абсолютно конкретний ефект. Після журналістських викривальних матеріалів посадовці йдуть з влади, змінюються нормативні акти, правила тощо. У нас таких прикладів є набагато менше. На жаль, розкриття, наприклад, корупційних схем не призводить до відставок. Західної дієвості преси ми досягти поки що не можемо.

Але з цієї конференції мені особливо запам'яталася історія, яку розповів Роберт Зелінські з газети «Дзеннік» (Польща), про долю двох польських журналістів-розслідувачів, які опублікували низку чудових розслідувань, у тому числі про корупцію в службі швидкої допомоги в місті Лодзь. Як виявилось, лікарі за певний відсоток «допомагали» похоронним бюро. Вони робили хворим ін'єкції «Павулону» у великих дозах – препарату, який пригнічує функцію системи м'язів – і ті просто втрачали здатність самостійно дихати та помирали. Історія шокувала всю Польщу. Але незабаром журналісти, які провели це чудове розслідування, вимушені були покинути професію. Чому? Бо у наступному дослідженні вони надто довірилися своєму джерелу й ретельно не перевірили інформацію, яку воно надало. Ця інформація, якби вона була правдивою, мала б привести до відставки керівника польської поліції та міністра внутрішніх справ. Але вона виявилася хибною, а журналісти, які її оприлюднили мали полишити професію.

Фолькер Лілієнталь значну частину своєї книги приділяє саме тематиці перевірки інформації. Автор дає і механізм перевірки, і приклади того, як він діє. Окремо стоїть тема роботи із джерелами. Журналіст має постійно пам'ятати, що у кожного джерела є свої мотиви для того, щоб надавати інформацію, і далеко не завжди ці мотиви є чистими та співпадають із мотивацією журналіста у розкритті зловживань. При цьому журналіст не має надто захоплюватися. Мета тут не виправдовує засобів! Стандарти професії, вироблені поколіннями журналістів, дають вірний орієнтир у складних випадках. Особливою цінністю праці Ф. Лілієнталю є те, що автор ґрунтується як на своєму практичному досвіді, так і на численних кейсах своїх колег. Саме на практиці, на конкретних випадках показуються і аналізуються як вдалі, так і помилкові кроки журналістів-розслідувачів.

Певен, ця книжка стане в пригоді як діючим журналістам-розслідувачам, так і початківцям, які тільки освоюють ази професії.

Міріам Космель,
*Керівник Проекту в Україні та Білорусі
Фонду Фрідріха Науманна за Свободу*

Валерій Іванов,
*президент Академії української преси, професор,
доктор філологічних наук*